

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.пс.н. Майяна Милчева Митевска
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.2. Психология
докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“

Автор: Лазар Стефанов Атмаджов

Тема: „Рисково поведение в юношеска възраст“

Научен ръководител: доц. д-р Ирена Левкова, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № РД-21-569 от 16.03.2022 на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Рисково поведение в юношеска възраст“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Рисково поведение в юношеска възраст“. Автор на дисертационния труд е Лазар Стефанов Атмаджов – докторант в редовна форма на обучение към катедра „Психология“ с научен ръководител доц. д-р Ирена Иванова Левкова от Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Лазар Атмаджов комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;

- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;

Докторантът е приложил 4 броя публикации.

2. Актуалност на тематиката

Изследваният в дисертационния труд проблем е актуален както за педагогическата и възрастова психология, така и за проучването в областта на социалната и организационната психология, тъй като споделяният опит в семейството допринася за изграждането на личността на индивида, а личностните черти и семейната среда са свързани с реализацията в обществото и професионалните постижения. Специфичната актуалност на темата произтича от факта, че се наблюдава в последните години преструктурирането на отношенията между родители и юноши при раздялата на родителите. „Но дори и при пълни семейства /от двама родители/, често се наблюдават отношения на коопериране на единия родител с детето или юношата“ - феномен силно застъпен в България, не само заради целостта или липсата на такава в семействата, но и поради културологични и местни особености. Рисковото поведение е разгледано през призмата на *парентификацията* като възможна трудност на юношата да контролира самостоятелно своя живот и действия, което отново е допълнение към актуалността на темата, предвид и малобройните изследвания в тази област.

3. Познаване на проблема

Вниквайки в съдържанието на дисертационния труд, става ясно, че докторантката отлично познава състоянието на разработвания проблем и особено по отношение на практическите подходи при въздействие на рисковото поведение. При разработването на дисертационното изследване са проучени първични и вторични литературни източници у нас и в чужбина в областта на психологията, социологията, педагогиката и други социални науки. Потърсена е информация от различни образователни архиви, черпена е и статистическа информация от публикувани източници. Изследвани са добри практики у нас и в други страни, както и данни от други източници – доклади, статии, интервюта и др.

4. Методика на изследването

Дизайнът на изследването включва анкетно проучване като надежден инструмент за изследване на родителската зависимост към юношата FRA (Family Relationships Assessment). Както и Оценка на въпросника за парентификация PQ, Оценка на въпросника за възприемана полза от парентификацията PI; Hooper 2009., Оценка с въпросника RCADS (Ревизирана скала за детска тревожност и депресия), Проверка на въпросник за парентификация и училищни постижения PQY-Parentification Questionnaire for Youth. Данните са обработени с SPSS.

Избраната методика на изследване позволява проверка на хипотезите и постигане на

целта на дисертационния.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Лазар Ахмаджов е реализирал анализа на дисертационния си труд в 241 страници с увод, три глави, обобщение, изводи, препоръки за прилагане в практиката. Списъкът на цитираната литература се развива в 343 заглавия, от които 24 на кирилица. Постигнатите резултати се илюстрират чрез 6 фигури.

Целта е да се изследват факторите, които пораждаат съществените противоречия и дефицити като предпоставка за рисково поведение и изпадане в риск, и да се потърсят възможности за решения на този психолого-педагогически научен и обществен проблем, включително със средствата на информационното осигуряване, пълноценната комуникация и ефективната обратна връзка между всички заинтересовани страни в процеса.

Намерението е целта на дисертационното изследване да бъде постигната чрез следните изследователски задачи, които могат да бъдат описани като, например:

1. Да се изясни същността на явлениято „рисково поведение“, както и на факторите и причините за попадане в рискови ситуации и на механизма за изграждане на рисково поведение у юношите в училищна възраст.
2. Да се изследват състоянието и проблемите на юношите от рисковата група, като се направи анализ на информационни източници за преодоляване и превенция на дефицити и девиации при подрастващи в рискова ситуация.
3. Да се разкрият ключовите фактори за съществуващата криза на доверие и социалнопедагогическата работа с юноши в риск, като се очертаят възможностите за превенция и овладяване на рисково поведение на личностно, социално, институционално ниво чрез създаване на стройна система от заинтересовани страни и функции в подкрепа на юношите в риск на микро- и макрониво.
4. Да се диагностицират основните психо-физиологични, поведенчески и социални дефицити в развитието на съвременните юноши в България със средствата на различни методи на изследване и анализ на добри практики, за да се изведат критерии за оценка на емоционална и социална зрялост, образователна мотивация и ефективна корекционна и превантивна методология на работа с ученици и юноши в риск.
5. Да се обоснове модел на отговорността – за създаване на съдържание, анализ на информация, колаборация, сътрудничество и взаимопомощ между заинтересованите институции и лица, участници в процеса на социализация на юношите в риск в училище – на основата на индивидуален подход, изграждане на доверие и мотивация за социализиране и учене – за нуждите на информационното осигуряване на управлението на процеса на социализация на рисковите групи юноши.

Приносите в дисертационния труд са в професионалното направление „Психология“ и могат най-общо да бъдат характеризирани както следва, например:

1. Обследвани са основните психо-физиологични, поведенчески и социални дефицити в развитието на съвременните юноши в България и са изведени критерии за оценка на емоционална и социална зрялост, образователна мотивация и ефективна корекционна и

превантивна методология на работа с ученици и юноши в риск, като по този начин е разширено социално-психологическото познание за спецификите и особеностите на подкрепата и помощта на юношите в риск чрез целенасочена индивидуализирана и системна психологическа и педагогическа дейност.

2. Диагностицирани са ключовите фактори за съществуващата криза на доверие в въз основа на спецификите на социалнопсихологическата и социално педагогическата работа с юноши в риск и са очертани възможностите за превенция и овладяване на рисковото поведение на личностно, социално, институционално ниво чрез създаване на стройна система от взаимобвързани заинтересовани страни и функции в подкрепа на юношите в риск на микро- и макрониво.
3. Изследвано е състоянието и проблемите на процеса на попадане на юношите в риск, като е направен анализ на информационни източници за преодоляване и превенция на дефицити и девиации при подрастващи в рискова ситуация.
4. Разработен е теоретичен и практико-приложен материал относно различните видове парентификация на юношите в риск, факторите и механизмите на попадане в рискови ситуации от психологическа гледна точка.
5. Акумулиран е авторски модел на отговорността – за създаване на съдържание, анализ на информация и взаимопомощ между заинтересованите лица – на основата на индивидуален подход, изграждане на доверие и мотивация за социализиране и учене.
6. Концептуалните анализи, осъществени в дисертационното изследване, могат да бъдат прилагани в системата на социално-психологическите и социално-педагогическите дейности по социализация на различните групи юноши в риск. Предложената научна информация може да се използва в управлението на професионалната превенция и интервенция на девиации от страна на педагози, психолози, социални работници и специалисти от други помощни професии.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Посочените публикации в списъка за рецензиране са авторски и са осем на брой. Статиите са публикувани в реферирани научни издания в областта на психологията.

7. Автореферат

Представеният автореферат съответства на изискванията и отразява основните тези, направените изводи и научните постижения в дисертационния труд.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам Лазар Атнаджов да запази и разшири експертизата си в своята практика. Могат да бъдат обследвани добри практики и приложими модели на правителствени и неправителствени организации за работа с юноши в риск и с рисковото поведение от българската действителност – необходим подход на специалистите за ефективна помощ и поддръжка на различните рискови групи юноши чрез професионално-компетентността и етична позиция в процеса на социализация.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторанта Лазар Атмаджов **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Психология“ като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Лазар Атмаджов в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“.

5.05.2023 г.

Изготвил становището:

(подпис)

проф. д.пс.н. Майяна Милчева Митевска